

A man wearing a straw hat, a plaid shirt, and green overalls is driving a horse-drawn wooden plow in a field of tall, golden-brown grass. The horse in the foreground is brown with a white blaze on its face and is wearing a black harness. The plow is made of light-colored wood and is being pulled through the field. In the background, there are trees and a building under a blue sky with some clouds.

NATIONALMUSEETS
Arbejdsmark 2015

Indhold

- 7 Forord
PER KRISTIAN MADSEN
- 8 Ramses i Ravning – en personlig skitse
MORTEN AXBOE
- 22 Fortidens spor og fremtidens forbindelse
– bevaring og naturvidenskab på Femern Bælt
projektet, Danmarks største arkæologiske
udgravning
MORTEN FISCHER MORTENSEN, OLE BENNIKE,
LARS EWALD JENSEN, CATHERINE JESSEN, ANNEMARIE
JUUL, ANETTE HJELM PETERSEN, SØREN ANKER SØRENSEN
OG TERJE STAFSETH
- 36 Papooser og amuletter
– jægerstenalderens børneværn
PETER VANG PETERSEN
- 50 Vasagård på Bornholm – palisader, solsten
og et 4.900 år gammelt, dekoreret kulthus
POUL OTTO NIELSEN, JENS ANDRESEN OG
MICHAEL S. THORSEN
- 64 Egtvedpigen kom langvejsfra
KARIN FREI OG ULLA MANNERING
- 76 Fra Amarna til Ølby, fra Nippur til Melby
– bronzealderens glasperler på rejse
FLEMMING KAUL, ANNE HASLUND HANSEN,
BERNARD GRATUZE OG JEANETTE VARBERG
- 88 Gudinden Athana Lindia og
hendes helligdom på Rhodos
SANNE HOFFMANN
- 104 Danmarks ældste løg
METTE MARIE HALD, PETER STEEN HENRIKSEN,
LARS JØRGENSEN OG IRENE SKALS
- 116 Himmelsk og jordisk jern i Grønlands forhistorie
– ny teknologi og gamle problemer
JENS FOG JENSEN, MARTIN APPELT, MIKKEL MYRUP,
HENNING HAACK OG MICHELLE TAUBE
- 132 Vikingernes hvidkalkede haller
– kalkbrænderiovne fundet ved Tissø
SANDIE HOLST OG PETER STEEN HENRIKSEN
- 142 Kranier på afveje
JETTE ARNEBORG, PER KRISTIAN MADSEN, KARIN M. FREI,
JAN HEINEMEIER, MARIE LOUISE S. JØRKOV,
NIELS LYNNERUP, CHARLOTTE PRIMEAU OG CHIARA VILLA
- 154 Hammershus – korsfarer- eller ærkebispeborg?
NILS ENGBERG, VIVIAN ETTING, JØRGEN FRANDSEN,
FINN OLE SONNE NIELSEN OG DORTHE WILLE-JØRGENSEN
- 168 Maglebyskatten
– en møntskat fra Grevens Fejde på Møn ca. 1535
MICHAEL MÄRCHER
- 184 En hidtil ukendt krypt under Mørke Kirke
HANS MIKKELSEN, CARSTEN KORTHAUER,
BRUNO VIUF LARSEN, ANNE ROSTGAARD NIELSEN,
CHARLOTTE PRIMEAU, MAJ RINGGAARD OG
HANNE SCHAUMBURG SØRENSEN
- 200 Maler I så det hele op?
– om retouchering af kalkmalerier
ISABELLE BRAJER OG SUSANNE ØRUM
- 214 500 års farver i de danske kirker
– at udsmykke, pryde og bevare
KARIN VESTERGAARD KRISTIANSEN
- 230 Omvendelsens billeder
– om Anton Dorphs altertavler
DAVID BURMEISTER KAARING OG
MARTIN WANGSGAARD JØRGENSEN
- 244 Den russiske general og hans
enestående samling på Tøjhusmuseet
JAKOB SEERUP
- 258 ”Hverken gammel, velbevaret eller køn”
– Fixelancen, det første fixerum i Danmark
BOBO KRABBE MAGID OG CHRISTIAN SUNE PEDERSEN
- 270 Langhalm og gamle æblesorter
– Frilandsmuseets levende kulturarv
SIGNE DINSEN
- 284 Fra vikingetid til nutid
– på besøg i det nye Kongernes Jelling åbnet i 2015
MARIA PANUM BAASTRUP, HANS OLE MATTHIESEN
OG MORTEN TEILMANN JØRGENSEN

Kranier på afveje

AF JETTE ARNEBORG, PER KRISTIAN MADSEN, KARIN M. FREI,
JAN HEINEMEIER, MARIE LOUISE S. JØRKOV, NIELS LYNNERUP,
CHARLOTTE PRIMEAU OG CHIARA VILLA

En henvendelse fra den norske antropolog Per Holck en efterårsdag i 2013 sendte de involverede museumsfolk ud på en spændende opdagelsefærd blandt norske middelalderkonger, ind i Kongens Kunstkammer og videre til romerske paver, katakomber og kirker samt katolsk helgendyrkelse i Roskilde og siden i København. Per Holck havde undersøgt kraniet, som skulle have tilhørt Sigurd Jorsalfarer, konge i Norge 1103–1130 og kendt for sit korstog til Jerusalem i 1108. Som et af de få kendte levn af en norsk middelalderkonge blev kraniet i 1957 sat ind i en niche i muren i Slotskirken på Akershus i Oslo. I 2013 fik Holck foretaget en kulstof 14-datering af kraniet, der viste sig at være fra 1500-1600-tallet og derfor ikke Sigurds. Kunne man forestille sig en forbytning på Nationalmuseet i forbindelse med tilbageleveringen fra Danmark til Norge i 1867?

Sigurd

Kraniet af Sigurd Jorsalfarer blev sammen med andre genstande indsendt til Kongens Kunstkammer fra Norge i 1736, hvor det i 1775 blev indskrevet i Antiquitets Kammerets inventarium med oplysning om, at der med kraniet fulgte en seddel med forklaring. Hvad der forklares, fortælles ikke, men formentlig var det en beskrivelse af, hvordan kraniet efter sigende var blevet fundet i 1659 af en ung student i ruinerne af St. Hallvards Kirke i Oslo. Sedlen omtales igen i det senere kongelige Kunst Museums protokol fra 1825, hvor Sigurd-skallen blev indført under inventarnr. BB.a16. Indførslen lyder: *"Et kranium, som efter vedlagt seddel skulde være af kong Sigurd Jorsalafar, hvilket dog er meget usikkert."* Sedlen er med igen i 1849, da Sigurd-kraniet overgik til Museet for Nordiske Oldsager. Nu lyder teksten: *"Et kranium, hvormed en gammel seddel, hvorpå står 'König von Norwegen, Sigun Josalafar 500 g. - !! - Underkæben mangler (BB.a16.)'."* Kraniets nye nummer blev 10977. Næste gang kraniet omtales er i 1867, da daværende museumsdirektør J.J.A. Worsaae tilbød dette og et par runestave fra stavkirken i Vinje i Telemarken til Oldsaksamlingen ved universitetet i Oslo. Tilbuddet blev modtaget med tak, og genstandene blev sendt til Oslo i april 1867. I følgebrevet omtaler Worsaae Sigurd-kraniets to inventarnumre BB.a16 og 10977. Imidlertid havde kraniet, som Per Holck undersøgte i Oslo, meget tydeligt påmalet BB.a15 (fig.1). Derfor mistanken om forbytning.

Fig.1

Sigurd-kraniet set bagfra med tydeligt inventarnummer BB.a15.

The Sigurd skull seen from behind with the clear inventory number BB.a15.

Foto: Per Holck 2013

Lucius

Et opslag i 1825-protokollen viste, at man i forbindelse med overflytningen fra Kunstammeret til det nyoprettede Kunstmuseum havde systematiseret samlingerne, og Sigurd-kraniet var nu indført i protokollen sammen med et andet kranium, nemlig kraniet af martyrpaven Lucius, der var pave i Rom fra 25. juni 253 til 5. marts 254. Lucius-kraniet havde fået inventarnr. BB.a15. Muligheden for en forbytning forelå!

Protokol-teksten til BB.a15 lyder: "*Et kranium, herved en ældgammel silkehue, hvor det har været indlagt, kommet fra Roskilde Domkirke. Det skal være den fornemste relikvie, som fra Rom blev ført dertil, nemlig kranium af den hellige Lucius, domkirkens skytspatron, og som sådan igennem sekler venereret især på det sted, der var indviet til den hellige Trefoldighed og St. Lucius*". Lucius-kraniet blev sammen med andre kostbarheder, heriblandt sikkert også silkehuen, afgivet fra Roskilde Domkirke til Kunstammeret allerede i 1665. Ved overførslen til Museet for Nordiske Oldsager i 1845 fik kranie og silkehue inventarnr. 9086. Huen kan i dag ses i Nationalmuseets middelalderudstilling (fig.2). Kraniet blev deponeret i den katolske domkirke Skt. Ansgars i Bredgade i København i 1908, hvor det opbevares i en gylden buste (fig.3).

Fig.2

Lucius' silkehue af sydeuropæisk silkebrokade. Huen dateres til 1300-tallet og er udstillet på museet.

Lucius' silk cap of southern European silk brocade. The cap has been dated to the 1300s and is exhibited in the museum.

Foto: Nationalmuseet u.år

En besigtigelse måtte til, og med velvillig bistand fra Skt. Ansgars Kirke fik vi busten åbnet, og vi måtte med nogen forbløffelse konstatere, at vores norske kollega havde fært en af noget – for danske Lucius bærer det samme inventarnummer som norske Sigurd, nemlig BB.a15, men desuden også Museet for Nordiske Oldsagers nummer 9086 (fig.4). I 1845 var man ikke i tvivl om, hvem der var hvem. Vi derimod, kunne stadig ikke afvise, at de to kranier BB.a15 og BB.a16 var blevet forbyttet i 1867, men vi kunne konstatere, at der var sket en fejl i 1825, da der blev malet numre på kranierne. Næste skridt var en nærmere undersøgelse af Lucius-kraniet.

Antropologisk undersøgelse

Turen gik først til Københavns Universitets Antropologiske Laboratorium, hvor antropologerne kunne konstatere, at kraniet bar præg af de mange års håndtering i både kirkelig og museal sammenhæng. Undersøgelserne viste, at kraniet antagelig stammer fra en mand på ca. 50 år. Kraniet blev desuden CT-skannet for at afsløre eventuelle sygelige forandringer, hvilket dog ikke var tilfældet (fig.5). Til sidst blev der udtaget knoglevæv til kulstof 14-datering og til strontiumisotopanlyse. Den lille prøve blev taget fra *højre fjeldben (pars petrosa)*, der er placeret på indersiden af tindingebenet, og som i modsætning til resten af kroppens knogler færdigdannes tidligt i livet.

Fig.3
Lucius-kraniet i sin buste i Skt. Ansgars Kirke.

The Lucius skull in its bust in St. Ansgar's Church.

Foto: Roberto Fortuna 2012

Fig.4

Det tydelige inventarnr. BB.a15 på Lucius' kranium.

The clear inventory number BB.a15 on the Lucius skull.

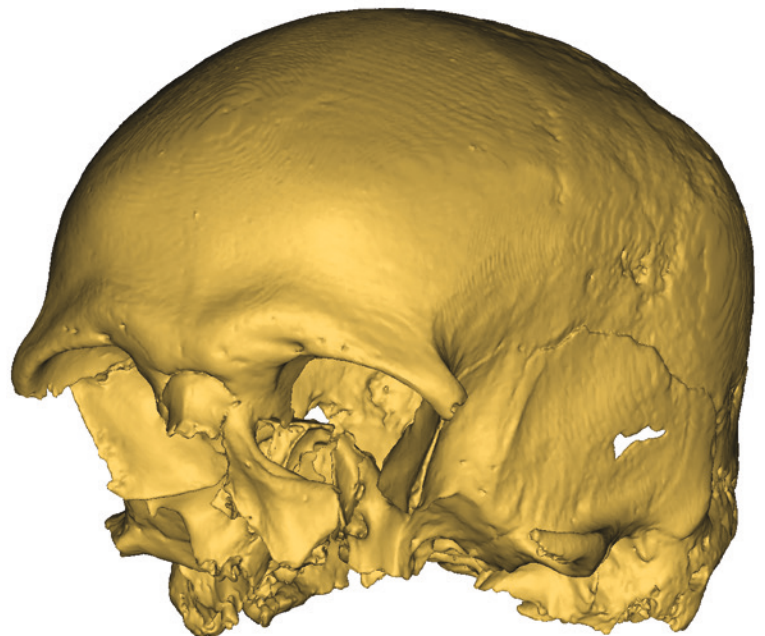
Foto: Roberto Fortuna 2014

Fig.5

3D-billede rekonstrueret fra CT-skanningen af Lucius-kraniet. Det meste af ansigtsskelettet, nakkebenet og kraniets basisdel mangler.

3D image reconstructed from the CT scanning of the Lucius skull. Most of the facial skeleton, occipital bone and the base of the skull are missing.

Foto: Antropologisk Laboratorium 2014

Kulstof 14-datering og strontiumundersøgelse

På ¹⁴C Daterings Centeret på Aarhus Universitet blev prøven dateret inden for tidsperioden 332–430 e.Kr. og altså omtrent et århundrede efter pave Lucius' levetid fra ca. 200 til 254 e.Kr. Da dateringen er afgørende for vores identifikation af kraniet, er det værdt at se lidt på detaljerne. Den ukalibrerede datering er 1718 ±25 kulstof 14-år før 1950. Sammensætningen af prøvens kulstofisotoper viser imidlertid, at kraniets ejermand har spist omkring 16% marin kost, og da føde fra havet gør dateringerne ældre, er dateringen ovenfor korrigeret ved at reducere kulstof 14-alderen med 64 år, som svarer til de 16% marin kost. Undlader man at korrigere den ukalibrerede C14-alder for den marine kost, ville den kalibrerede alder blive 251-390 e.Kr.

Knogleprøven fra kraniet blev desuden undersøgt på Nationalmuseets enhed for Miljøarkæologi og Materialeforskning med henblik på bestemmelse af, hvor kraniets ejermand kan have levet. Dette sker ved måling af kraniets strontiumisotopværdi. Strontium er et naturligt forekommende sporegrundstof i naturen, som livet igennem optages i kroppens knoglevæv fra maden. Måling af en persons knoglevæv vil derfor pege mod personens levested de sidste år af dennes liv. I modsætning hertil afspejler måling af fjeldbenet personens tidlige barndom, og hos Lucius falder strontiumisotopværdien inden for det interval, der karakteriserer det meste af Danmark, men som også overlapper med Roms omegn. Kraniets ejermand kan altså godt være vokset op i Rom eller i Roms omegn, men vi kan ikke afvise, at han er vokset op i Danmark. Om kraniet kunne være norsk, er et godt spørgsmål. Desværre ved vi ikke, hvor i det vidtstrakte Norge kong Sigurd blev født, og desuden er strontiumisotopkortlægningen for Norge endnu ikke fuldt ud på plads.

Hvem er så hvem?

Kong Sigurd Jorsalfarer blev formentlig født i 1090, og han døde i 1130. Han blev altså ca. 40 år gammel, mens Lucius var over 50 ved sin død i 254. Den antropologiske undersøgelse peger i retning af Lucius, og dette modsiges ikke af strontiumisotopanalysen. Afgørende for vores vurdering er imidlertid kulstof 14-dateringen, som placerer Lucius-kraniet i 300-400-tallet. Kong Sigurd kan det ikke være, og formodningen om forbytning af kranierne BB.a15 og BB.a16 i 1867 må vi afvise. Sigurd-skallen mister sin kongelige glans, men Lucius-kraniet kan altså heller ikke være pave Lucius'.

Man kunne måske forestille sig, at den katolske gejstlighed i Roskilde havde gemt det ægte kranium bort, ligesom man i Odense skjulte Knud den Hellige og hans bror, og at hovedskallen, vi i dag råder over, derfor er resultatet af en bevidst forbytning på Reformationstiden. I givet fald skulle man så i Roskilde have været i stand til at skaffe et kranium fra 4.- 5. århundrede, hvilket vi anser for mindre sandsynligt. Alt taget i betragtning tror vi derfor, at vi endnu i dag har det kranium, som man fra 1100-tallet ærede i Roskilde som den hellige Lucius.

Vi kunne jo nu afslutte det hele ved at konkludere i 1500-tals reformatoren Jean Calvins ånd, at alt med relikvier og for den sags skyld også gamle kongers bene blot igen har vist sig at være overtro og blændværk. Men det er en forhastet slutning. Lad os derfor se lidt nærmere på Lucius' helgenkarriere og prøve at forstå den på dens egne præmisser.

En helgen bliver til

Om pave Lucius' liv og gerning ved vi såre lidt. Han blev født ca. år 200. Han siges at have udvist fasthed og mildhed mod angrende syndere, og han var for en tid forvist fra Rom. Han blev ikke martyr for troen, men blev i lighed med andre tidlige paver gravlagt i den såkaldte pavekrypt i St. Calixtus Katakomben ved Via Appia uden for Rom. Katakomben blev undersøgt i 1800-tallet, og det berettes, at Lucius' navn sås på en fragmenteret stenplade.

Pavekrypten var dog langt fra uforstyrret. Tidligt blev levn fra de første århundreders kristne tillagt undergørende virkning, og katakomberne blev anset for udtømmelige lagre af de tidlige kristnes jordiske levn. Især var martyrerne stærkt efterspurgt. F. eks. blev Pantheon i Rom viet til Jomfru Maria og alle martyrer i 609 efter genbegravelsen af hele 28 vognlæs døde martyrs ben fra katakomberne. Intet under, at fremskaffelsen af helgenlevn tiltrak spekulanter og handelsmænd, og det gjaldt for Romerkirken at holde igen både for at kontrollere udvekslingen af relikvier og for at sikre deres ægthed. Romerske helgeners relikvier blev bevidst placeret i missionskirkerne i det nordlige Europa som en understregning af den sejrende tro. I Rom bestræbte blandt andre pave Paschalis (817-824) sig på at helliggøre byens kirker ved at tilføre relikvier fra katakomberne. Til kirken St. Cecilia i Trastevere bragte han, ud over Lucius også Urbanus, en anden helgenpave, samt relikvierne af Cecilia, hendes ligeledes helgenkårede ægtemand Valerianus og den hellige Agate. Paschalis forskønnede kirken, hvor han selv er vist i en mosaik i apsis sammen med bl.a. St. Cecilia og apostelfyrsterne Peter og Paulus. Under alteret ligger den legemsstore marmorstatue af den afdøde Cecilia, sådan som hun efter sigende mirakuløst blev genfundet i 1599. Cecilia er flankeret af små statuer, heriblandt den Hellige Lucius (fig.6). Cecilia blev fundet i en cedertræskiste inden i en sarkofag fra romersk tid, og det er antagelig denne sarkofag, der i dag kan ses gennem et stengitter i krypten under højalteret. Den står øverst i en utilgængelig stabel af sarkofager med levnene af martyrerne Valerianus, Tiburtius, Maxentius, Lucius og Urbanus.

Fig.6

Stefano Madernos statue af St. Cecilia fra 1599 flankeret af små helgenstatuer. Lucius ses til højre for Ceciliasstatuen.

Stefano Maderno's statue of St. Cecilia from 1599 flanked by small statues of saints. Lucius can be seen to the right of the Cecilia statue.

Foto: Jette Arneborg 2013

En helgen kommer til byen

Hvordan St. Lucius blev patron for Roskilde Domkirke og Stift, kan man læse i en noget vidtløftig beretning, der udkom på tryk i 1517 som en del af Roskilde Domkirkes Necrologium. Fortællingen følger det gængse mønster. Den slår i indledningen fast, at domkirken var viet den Hellige Treenighed, men at folket og biskoppen ønskede at få en særlig beskytter, som kunne sikre den bedste nåde hos Gud. To kannikker rejste til Rom, hvor paven lovede dem al mulig hjælp. Han sendte dem til den kirke, hvor der var relikvier opbevaret, og han rådede dem til bøn. Den frommeste af de to kannikker faldt i søvn og så i drømme en hvidklædt mand, han ikke kendte. Manden navngav sig som den hellige pave Lucius og sagde, at han af Gud var udvalgt til patron for Roskilde Stift og Domkirke. "Tag derfor min hjerneskal og bring den til dit fædreland som et tegn på min beskyttelse". Kraniet ville være let at kende, da det var hvidere end noget andet, og det ville stråle kannikkerne i møde som selve solen.

Således oplyst drog de to kannikker til St. Cecilia-kirken og fandt uden problemer kraniet, som de bragte hjem til Roskilde. Her blev det modtaget i triumf den 25. august, den dato, hvor man siden fejrede Lucius' ankomst. Allerede på hjemturen viste Lucius sin kunnen ved at fordrive en fæl havtrolld, der truede med at opsluge skibet med kannikker, mand og mus, men som altså gjorde regning uden Lucius (fig.7). Hvilket år Lucius drog til Roskilde, fremgår ikke, men i Ælnoths beretning om helgenkongen Knud den Hellige (død 1086

Fig.7

Kalkmaleri i Roskilde Domkirkes Birgitta Kapel viser i højre side Lucius betvinge havuhyret. Teksten på skriftbåndet lyder i oversættelse fra latin: "St. Lucius i Herrens år 1511 er dette kapel malet. 1511".

Wall painting in the Birgitta Chapel of Roskilde Cathedral to the right showing Lucius subduing a sea monster. The text on the scroll says, translated from Latin: "St. Lucius was painted in this chapel in the Year of Our Lord 1511".

Foto: Roberto Fortuna 2012

Fig.8

Seglstamper fra Roskilde Domkirke. Domkapitlets stampe til venstre er af hvalrostand og fra første halvdel af 1100-tallet. Stampen til højre er af metal og tilhørte en kannik fra 1400-tallet.

Seal stamps from Roskilde Cathedral. The stamp of the cathedral chapter on the left is of walrus tusk and is from the first half of the twelfth century. The stamp on the right is of metal and belonged to a canon in the fifteenth century.

Foto: Nationalmuseet u.år/John Lee 2009

i Odense) står der om Roskilde Domkirke, at den er viet til Den hellige Trefoldighed og St. Lucius. Ælnoth skrev sin fortælling mellem ca. 1100 og 1124, og Lucius' indtog i Roskilde kan derfor sættes til før 1124 eller omkring 1100, måske endda før.

Valget af en ægte, oldkirkelig helgen var uden tvivl udtryk for, at man i datidens Roskilde ville betone en håndgribelig tilknytning til romerkirken. Sikkert af samme årsag var den romerske diakonhelgen St. Laurentius patron for Lund, som i 1104 blev ærkebispesæde i konkurrence med Roskilde. I Århus kom den tidlige pavehelgen St. Clemens til så sent som omkring 1200, mens en indvielse til Treenigheden i Odense ser ud til at være veget til fordel for Knud den Hellige. I Roskilde Domkirke og Stift og flere andre steder

der i Danmark blev Lucius æret som martyr helt frem til reformationen, og han blev prist for sit levned og sine undere, ja, han omtales ligefrem i digterisk form som "atletha Domini" – Guds atlet eller forkæmper. På domkirkens seglstampe af hvalrostand fra første del af 1100-tallet ses St. Lucius foran kirken med martyrens symbol, en palmegren, i hånden, og sidenhen blev han afbildet både på kalkmalerier og udendørs på kirken samt på en kanniks seglstampe (fig.8-9). En stor figur af ham lykkedes det formentlig på kongelig befaling at få hugget til pindebrænde i 1538, trods svær modstand fra domkirkens kanniker. Forsvundet er også hans ene tand og de klæder, han bar ved sin henrettelse, og som lå i Københavns Vor Frue indtil reformationen.

På Roskilde Domkirkes højalter stod Lucius-kraniet i et passende gemme sammen med intet mindre end Maria Magdalenes hånd. I 1534, hvor inddragelse af værdigenstande til fordel for Grev Christoffer af Oldenburgs krigskasse ramte domkirken, blev Lucius' kranium ifølge kilderne opbevaret i en sølvkapsel af drevet arbejde. Roskilde slap med skrækken i 1534 og fik lov til at beholde både sin beskytter og sølvkapslen, men senere i 1500-tallet blev det kostbare relikviegemme inddraget af kong Christian 3. Kraniet forblev i domkirken frem til 1665, da det sammen med silkehuen blev indlemmet i kongens kunstskammer, nu som en historisk antikvitæt uden religiøs betydning.

Fig.9

Biskop Oluf Mortensens våbenhus på nordsiden af Roskilde Domkirke er opført ved 1400-årenes midte. Dets gavlblev smykket med en kobberplade på ca. 1,5 meter i diameter med et maleri af stiftets værnehelgen St. Lucius. I dag sidder der en kopi på gavlen, og originalen er i Domkirkens Museum. Her ses en sikkert ret fri gengivelse af maleriet, formentlig fra 1800-årenes slutning.

The vestry of Bishop Oluf Mogensen on the northern side of the Cathedral in Roskilde was erected around the middle of the 15th century. Its gable was decorated with a copper plate (a. 1,5 meter in diameter) with a painting depicting the patron saint of the diocese, St. Lucius. Today a copy has been placed on the cable and the original is in the Cathedral Museum. The figure shows a rather free interpretation of the motive, probable from the end of the 19th century.

Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv.

Tilbage til kirken

Deponeringen af kraniet i Skt. Ansgars Kirke i 1908 gav museumsgenstanden dens religiøse betydning tilbage. At Lucius endnu er ved magt, turde fremgå af, at det jo nok var hans værk, at kraniet netop var bragt til Nationalmuseet, da tyve brød ind i Skt. Ansgars Kirke. De gik målrettet efter Lucius' buste blot for at konstatere, at den var tømt for sit hellige indhold. Snart vil den hellige Lucius atter indtage sin vante plads og position i Skt. Ansgars Kirke, til glæde for dens menighed. Norge mistede et kongelevn, og vi kom tættere på en af historiens mange forunderligheder.

LITTERATUR

Københavns Amt III i Danmarks Kirker, Nationalmuseet, København 1933ff.

Gad, Tue: *Helgener, Legender fortalt i Norden*, København 1971.

Holck, Per: "Sigurd Jorsalfarers hodeskalle på Akershus" i *Viking* bd. 8:112-123, 1982.

Holck, Per: "Sigurd Jorsalfarers hodeskalle på Akershus?" i *Viking Norsk Arkeologisk årbok* bd. LXXVII-2014:127-144, 2014.

Kjær, Ulla: *Roskilde Domkirke, Kunst og Historie*, København 2013.

Oliva, V. (udg.): *La Basilica di Santa Cecilia in Roma*, Edizioni d'Arte Marconi, 73, 2.udg., Rom 2010.

Petersen, Henry: "En Relikvie af Roskilde Domkirkes Skytshelgen, den hellige Pave Lucius" i *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1874:393-441.

Reardon, W.J.: *The Deaths of the Popes*. McFarland and Co, 2010.

Stiegemann, C., M. Kroker og W. Walter (udg.): *Credo, Christianisierung Europas im Mittelalter*, 1-2, Petersberg 2013.

FORFATTEROPLYSNINGER

JETTE ARNEBORG
seniorforsker, ph.d.
Middelalder, Renæssance og
Numismatik
Nationalmuseet

KARIN MARGARITA FREI
seniorforsker, ph.d.
Miljøarkæologi og Materialeforskning
Nationalmuseet

JAN HEINEMEIER
lektor emeritus, ph.d.
Institut for Fysik og Astronomi,
Aarhus Universitet

MARIE LOUISE S. JØRKOV
post.doc., ph.d.
Antropologisk Laboratorium,
Retsmedicinsk Institut
Københavns Universitet

NIELS LYNNERUP
professor, dr.med.
Antropologisk Laboratorium,
Retsmedicinsk Institut
Københavns Universitet

PER KRISTIAN MADSEN
museumsdirektør
Nationalmuseet

CHARLOTTE PRIMEAU
ph.d studerende
Antropologisk Laboratorium,
Retsmedicinsk Institut
Københavns Universitet

CHIARA VILLA
post.doc., ph.d.
Antropologisk Laboratorium,
Retsmedicinsk Institut
Københavns Universitet

ENGLISH SUMMARY

Skulls gone astray

In 2013 the Norwegian anthropologist Per Holck had a Carbon-14 dating done of the supposed skull of the Norwegian King Sigurd Jorsalfarer, who lived c. 1100-1130. The dating fell within the period 1500-1600, and the skull could not be that of the legendary king. The skull was given as a gift by the Danish National Museum to the Collection of Antiquities in Oslo in 1867 after having been stored in Copenhagen since 1736. Since the inventory number (fig.1) painted on the skull did not agree with the information that came with the skull, the question from Oslo was: Could there have been a mix-up? The answer had to be sought in another skull, that of the patron saint of Roskilde Cathedral, Pope Lucius, which had been entered in the museum register with exactly the same number as was painted on the Sigurd skull in Oslo. Since 1908 the Lucius skull has been on permanent loan to the Catholic Church of St. Ansgars in Copenhagen, and from a glance at the reliquary we could note that the Lucius skull bore the registry number (fig.4). There had been a mistake, not in 1867, but in 1825, when the numbers were painted on the skulls. The next step was analyses of the Lucius skull. The anthropologists concluded that it was probably from a man aged about 50 or older. CT scanning revealed no pathological changes (fig.5). Sr-isotope analysis excluded neither Denmark nor Rome as the place where the owner of the skull could have grown up; the Carbon-14 dating fell within the period 332-430 AD. It was not King Sigurd Jorsalfarer, and a mix-up could be rejected. But it was not Pope Lucius either. Lucius died in Rome in 254 AD. According to legend the Pope's skull was taken to Roskilde from the Church of St. Cecilia in Rome around 1100. The earthly remains of Lucius had been taken in from the catacombs by the Appian Way at the beginning of the ninth century. The other relics of Lucius are still in the crypt in St. Cecilia. The Lucius story is long, and the potential for mix-ups innumerable, but it is likely that the skull kept today in the St. Ansgars Church in Copenhagen is the same as the one that was taken to Roskilde more than 900 years ago.

Nationalmuseets Arbejdsmark 2015

Redaktion:
Per Kristian Madsen og Ingrid Wass
©Nationalmuseet og forfatterne

Alle manuskripter underkastes
anonym fagfællebedømmelse.
Arbejdsmarkens redaktionelle
retningslinje: [http://natmus.dk/
forskning/nationalmuseets-
udgivelser/](http://natmus.dk/forskning/nationalmuseets-udgivelser/)

All papers are subject to anonymous
peer refereeing.

Editorial guidelines:
[http://natmus.dk/forskning/
nationalmuseets-udgivelser/](http://natmus.dk/forskning/nationalmuseets-udgivelser/)

ISBN: 978-87-7602-330-0

ISSN: 0084-9308

Printed in Denmark 2015

Grafisk tilrettelæggelse og sats:
Stine Raun Nissen og Pia Břejnholt

Billedbehandling og tryk:
Rosendahls - Schultz Grafisk a/s

Engelsk oversættelse af billedtekster
og resumeer:
James Manley

Korrektur:
Jørgen Lethan

Udgivet af:
Nationalmuseet
Frederiksholms Kanal 12
1220 København K

Salg til boghandlere:
Nationalmuseets butik

Forside: Høst af svedjerug.
Front cover: Harvesting "swidden rye".
Foto: Anker Tiedemann

Bagside: Rød Kortstilk.
Back cover: Rød Kortstilk.
Foto: Anker Tiedemann

Nationalmuseet
National Museum of Denmark

